

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2007 BIRŽELIO 16 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 117 (23)

ISTORINĖS TIESOS VARDAN

Bylojant apie čekistų ir komunistų masinio teroro vykdymą prieš lietuvių tautą 1944–1953 metais

Kiekviena tauta praeityje yra patyrusi įvykių, kurie švenčiami su dideliu džiaugsmu, bet taip pat tokių įvykių, kurie minimi su giliu liūdesiu. Lietuvių tauta daug mieliau švenčia nepriklausomybės paskelbimą (Vasario 16) ar ir jos atkūrimą (Kovo 11), negu nepriklausomybės praradimą, sovietų okupaciją ar birželinius išvežimus į Sibirą.

„Pravda“

Neteko girdėti, kad kas mūsų tautoje neigtų Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą, bet tikrai yra keista, kad yra tautiečių, kurie neigia krašto okupaciją ar bent mažina neigiamas okupacijos pasekmes, ar net atranda daug gerų sovietmečio laikais „nokusių“ vaisių. Dar blogiau: istoriniai faktai iškraipomi, partizanai apšaukiami banditais, prievarta išvežtieji į Sibirą vadinami savanoriais, išvykusiais padirbėti „plačioje tėvynėje“, net priverstinė okupacija skelbiama buvus žmonių laisvu balsavimu pageidautu įsijungimu į sovietinių kraštų sąjungą. Jei tokią netiesą skelbtų patys okupantai, tai dar suprantama (nors nepateisinama), bet taip daro „savi“ tautiečiai. Visa tai rodo, kad mūsų tautoje buvo ir, deja, tebėra tautos išdavikų, kurie tebegalvoja, kad anie „raudonojo rojaus“ laikai buvo geri – geri (jei ne visai tautai, tai) bent jiems patiems.

Pačiame Lietuvos krašte yra patenkintų, kad mūsų tautai nesiseka tapti demokratiška. Taip, laisve ir demokratija piktnaudžiaujama; jei tik gali, piktnaudžiauja laisve bei demokratija ir tie, kurie nori, kad anie „geri“ laikai vėl grįžtų.

Bet kaip buvo iš tikro?

Mūsų krašte yra besistengiančių parodyti skaudžią praeities tikrovę. Štai šiais metais iš spaudos išėjo 750 psl. Juozo Starkausko parašyta knyga *Represinių struktūrų ir komunistų partijos bendradarbiavimas įtvirtinant okupacinį režimą Lietuvoje 1944–1953 metais* (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Vilnius, 2007). Knygos svarstymai ir išvados yra pagrįstos Lietuvos komunistų partijos archyvų medžiaga. Ši studija atskleidžia glaudų kolaboravimą tarp Lietuvos komunistų partijos ir čekistų pačiais žiauriausiais Stalino laikais, ypač šiose srityse:

1) kovojant prieš ginkluotus partizanus, kurie buvo remiami ir palaikomi tautos, tuo rėmimu išreiškiančios savo valią (tad tai nebuvo kažkokių „buožių“, bet tautos pasipriešinimas prieš priverstinę okupaciją);

2) įvedant kolūkių sistemą, prievarta varant ūkininkus į bendrus ūkius;

3) į Sibirą tremiant aktyviausią tautos dalį, aktyviai ar pasyviai besipriešinančią, ar bent priešingai nusiteikusių įvedamai sovietų sistemai. Įsi-

dėmetina, kad didelė dalis tiek čekistų, tiek Lietuvos komunistų partijoje buvo rusų. Tačiau buvo nemažas procentas (1946 m. – 22,7 proc.; 1953 m. – 39 proc.) lietuvių, kurie, susidėję su okupantais, žlugdė tautą...

Tiesos vardan

Gausiai dokumentuota knyga vaizdžiai liudija bene patį skaudžiausią laikmetį lietuvių tautos istorijoje. To laikmečio prisiminimas negali ir neturi būti ištrintas iš visos lietuvių tautos. Bet taip pat – negali ir neturi būti ištrintas iš pasaulio istorijos. Į tą laikmetį ir mes kreipiame savo dėmesį, iš knygos pateikdami rinktines ištraukas – ypač apie mūsų tautos išreikštą norą būti ir išlikti laisva – priešinantis visomis galimomis priemonėmis, net ginklu rankoje, tuo mūsų tautos istorijoje pačiu skaudžiausiu metu.

Kęstutis A. Trimakas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1 psl. Kęstutis A. Trimakas.

Istorinės tiesos vardan... Apie čekistų ir komunistų masinio teroro vykdymą Lietuvoje Stalino laikais.

2 psl. Juozas Starkauskas.

Ištraukos iš jo knygos *Represinių struktūrų ir komunistų partijos bendradarbiavimas įtvirtinant okupacinį režimą Lietuvoje 1944–1953 metais*.

4 psl. Prof. Ona Voverienė. Tautos dvasios žadintojas.

Pogrindžio *Aušros* redaktorius kun. Lionginas Kunevičius.

6 psl. Vytautas V. Landsbergis. Dromyko kelionė į

žvaigždes. Pasaka suaugusiems (3).

7 psl. Alfredas Guščius.

Baltoskandijos renginiai Juozui Eretui. Minint lietuvių tapusio šveicaro kultūrinę ir visuomeninę veiklą.

KOMUNISTŲ IR ČEKISTŲ PASTANGOS PALAUŽTI LIETUVIŲ TAUTĄ

Ištraukos iš Juozo Starkausko knygos
*Represinių struktūrų ir komunistų partijos
bendradarbiavimas įtvirtinant okupacinį režimą Lietuvoje
1944–1953 metais.*

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Vilnius, 2007 m.

Šios studijos tikslas

Šio darbo tikslas yra atskleisti visasajunginės komunistų (bolševikų) partijos (VKP(b) filialo — Lietuvos komunistų partijos (LKP(b) ryšius su čekistais, pagrindiniais masinio teroro vykdytojais Lietuvoje 1944–1953 m., ir bendrą darbą su jais naikinant Lietuvos valstybingumo likučius, šalies gyventojų dvasinius ir materialinius išteklius bei pačius šalies piliečius. Vyrauja nuomonė, kad daugumą tuo metu įvykdytų nusikaltimų padarė vien čekistai (NKVD—MVD, NKGB—MGB, „Smeršas“ ir kt.) bei kitos sovietinės represinės struktūros (prokuratūra, teismai ir kt.) ir sovietinė kariuomenė. Įsigilinus darosi aišku, kad už visus nusikaltimus kaip lygiaverčiai partneriai turi būti atsakingi ir komunistų partijos nariai bei į teroro sukurį įsukti kai kurie sovietiniai partiniai aktyvistai, t.y. vadovaujantį darbą dirbę pareigūnai, nebūtinai buvę komunistų partijos nariai. Autorius neslepia savo nusistatymo ir požiūrio į komunistus, jų idėjas, į jų sukeltą terorą, tačiau patys faktai yra neišgalvoti, o paimti iš komunistų partijos ir čekistų archyvų. Stengiasi matyti ne vien komunistų veiklos blogybes, pateikta ir tai, kas buvo padaryta ar mėginta padaryti mūsų tautai teigiamo (tarkime, Antano Sniečkaus veikla ką tik atvykus į Lietuvą 1944 m.). Ir ne dėl autoriaus duomenų atrankos teigiamų faktų rasta tiek mažai. LKP(b) veikla iš esmės buvo antivalstybinė, antidemokratiška ir antitautinė. Net toje srityje, kurioje buvo nemažai padaryta, pavyzdžiui, plėtojant švietimą, komunistai siekė savų tikslų — išugdyti naują, komunistinėms idėjoms atsidavusį žmogų, o ne tik išlavinti jaunimą (p. 9–10).

Tyrimo šaltiniai

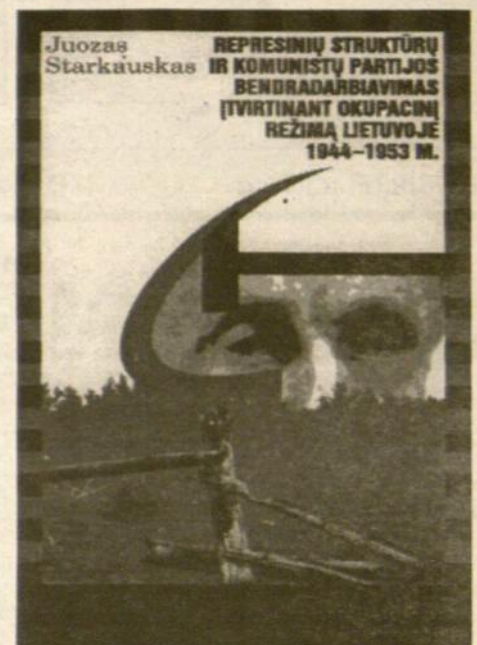
Tyrimas atliktas daugiausia remiantis archy-

vine medžiaga, saugoma dviejuose Lietuvos ypatingojo archyvo skyriuose — buvusio KGB archyve. Tyrinėtojų paskelbtais duomenimis naudotasi mažiau, nes tik Vytautas Tininis yra tyrinėjęs tą patį laikotarpį tuo pačiu aspektu.

Abu archyvai nėra vienodai gerai išlikę. Pildesnis yra buvęs Partijos istorijos instituto archyvas, nors ir jis, tikėtina, yra sumažėjęs. Dauguma jame saugomų bylų, ypač iš apskričių, pertvarkytos 3–5 kartus, o kai kurios net 7–8 kartus (bylų pertvarkymą rodo lapų sunumeravimas). Galimas daiktas, kad bylos buvo pertvarkytos iki patenkant į šį archyvą (nesinori tikėti, kad tokį barbarišką darbą galėjo padaryti archyvo darbuotojai). Be abejo, performuojant bylas, dalis dokumentų buvo perkelta į kitas bylas, bet, matyt, dalis dokumentų išimta. Įtartinas vien performavimų kiekis. Nėra dokumentų nuoseklumo. Tikriausiai partijos komitetų bylos buvo „švarinamos“ 1950 m., kai, panaikinus apskritis, bylos buvo vežamos į Vilnių.

Buvusio KGB archyvo bylos „sunkio“ dėl kelių priežasčių; dalis jų buvo išvežta į Rusiją, dalis sunaikinta vietoje. Į Rusiją bylos buvo išvežamos iki pat 1990 m. kovo 11 d. ir net po nepriklausomybės atkūrimo per Šiaurės miestelyje dislokuotą rusų karių diviziją. Dalis dokumentų — ypač naujausių ir aktualiausių — buvo deginami buvusio KGB pastato kiemuose, rūsiuose, o daugiausia — krosnyse pastato viduje (jos buvo pilnos sudegintų dokumentų pelenų). Dokumentai pjaustyti ir specialia pjaustymo mašina. Į Rusiją yra išvežtos ištisos dokumentų grupės, tokios kaip agentų asmeninės ir darbo bylos, stribų bylos ir kt. Pirmaisiais nepriklausomybės metais iš Rusijos pavyko susigrąžinti tik keletą tūkstančių amnestuotų žmonių bylų.

KGB archyvas taip pat nukentėjo, kai įvairiais laikotarpiais sudarytos čekistų komisijos surašy-

davo aktus ir sudegindavo bylas kaip „veikloje visiškai nereikalingas“ arba „neturinčias operatyvinės vertės“ (tokie buvo du svarbiausi bylų sunaikinimo motyvai).

Taigi tiek buvęs Partijos istorijos instituto archyvas, tiek buvęs KGB archyvas yra gerokai suniokoti. Iš juose likusių dokumentų istorikai įvykių raidą gal ir gali atkurti, bet kai kurie konkretūs įvykiai, ko gero, visiems laikams dingio iš mūsų istorinio akiračio. Didelį nusikaltimą čekistai padarė sunaikindami partizanų dokumentus, kuriuos jie paėmė užėmę kai kurių apygardų ir rinktinių štabus. Okupantų dokumentuose užfiksuotų įvykių bei ideologinių nuostatų patikimumą dar labiau menkina tai, jog čekistai ir partiniai funkcionieriai dažnai nutardavo ir susitardavo žodžiu, to nutarimo dokumentuose nefiksuodami (p. 25–28).

Leninas ir Stalinas: teroro autoriai

Terorą visą laiką skatino didieji komunistų vadai Leninas ir Stalinas. Perversmo ir pilietinio karo metais dažnoje Lenino direktyvoje buvo nurodoma sušaudyti už menkiausią nusikaltimą sovietų valdžiai (...) Lenino žiaurumą dar galima aiškinti tuo, kad 1918–1920 m. komunistinei Rusijai grėsė daug pavojų tiek šalies viduje, tiek išorėje, ji ne kartą buvo priartėjusi prie žlugimo ribos, o Stalino žiaurumas be tam tikrų patologi-

nių jo prigimties nukrypimų sunkoka paaiškinti. Teisus yra Dmitrijus Volkogonovas, teigęs, kad Stalinas nebuvo beprotis ar maniakas, o protingas ir valingas žmogus, tik neturintis kai kurių moralinių savybių, ypač gailėstingumo. Štai kas rašoma jo knygoje: „Stalinas pamažu sudievinio prievartą. Viešpatavo jėgos kultas, nepripažįstantis moralinių savybių. (...) Jis jau seniai ignoravo žmogiškąsias moralines vertybes. Jis niekino gailėstingumą, užuojautą... Nieka da nekalbėdavo apie žmonių perauklėjimą, tik apie represijas... Stalinas labai mėgo žodį „pribaigti“ (p. 17–18).

Stalino valdžia Lietuvoje 1944–1953 m.

Suprasti tai, kas vyko Lietuvoje Stalino valdymo laikotarpiu, geriausiai padeda žvilgsnis į komunistinės ideologijos prigimtį, komunistų vadų Lenino ir Stalino pažiūras bei veiksmus. Visa, kas 1918–1940 m. buvo suformuota Sovietų šalyje, 1940 m., o

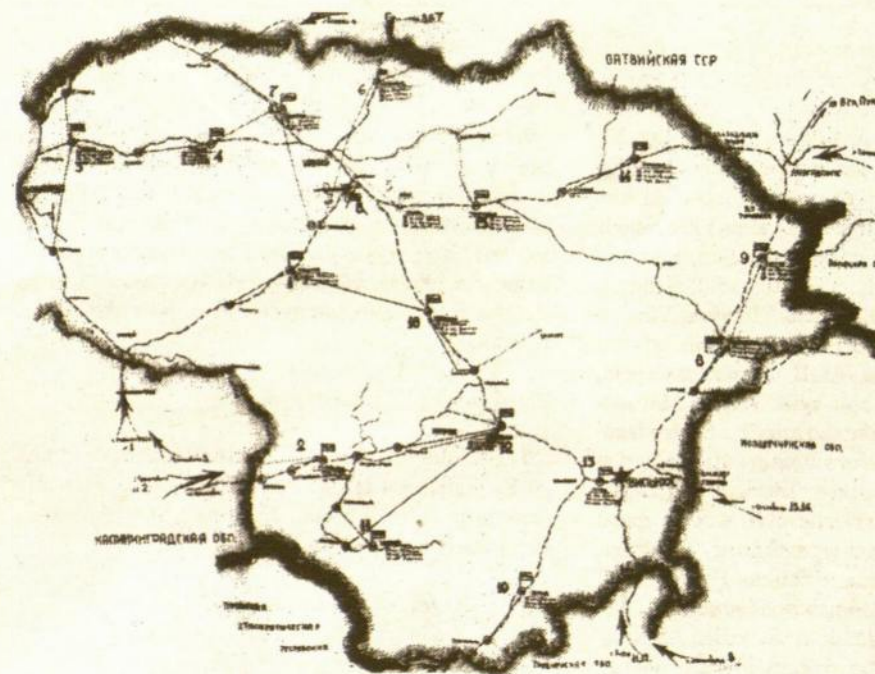

vėliau 1944 m. automatiškai buvo perkelta į Lietuvą. Ne tik šalies valdymo struktūra, bet ir represinių organų veikimo metodai, o dar svarbiau — pati komunistinių pažiūrų į žmogų dvasia buvo perkelta į Lietuvą. Lietuvoje okupantai išbandė visą savo teroro priemonių arsenalą — sušaudymus, masinius suėmimus ir kankinimus, trėmimus, turto atėmimą, neleidimą mokytis ir dirbti ir kt. Iš to baisaus komunistų arsenalo nebuvo išbandytos tik dvi priemonės — nebuvo ištremta visa tauta ir nebuvo sukeltas visuotinis badas, nors, atrodo, ir iki vieno, ir iki kito nebuvo toli. Toks pat kaip ir dirbtinai Rusijoje bei Ukrainoje sukeltas badas, visuotinis badas Lietuvoje buvo čia pat, kai suvarius valstiečius į kolūkius grūdai buvo supūdyti, o gyvuliai dvėsė neturėdami ko ēsti. Visą stalininį laikotarpį neužtekėdavo net duonos (su kortelėmis nusipirkti į eilę būdavo stojama iš vakaro), o tai, kad buvo svarstoma galimybė ištremti visą tautą, liudija 7 operatyvinių sektorių įkūrimas Lietuvoje 1944 m. (veikė iki 1946 m. vidurio). Visų kitų kraštų (Čečėnijos — Ingušijos, Krymo, Karaliaučiaus krašto), kuriuose tokie sektoriai buvo įkurti, gyventojų likimas yra žinomas. Operatyviniais sektoriais suskaldžius kraštą į tam tikrus čekistų pulkininko ar generolo valdomus sektorius (Lietuvoje vieną sektorių sudarė 3–5 apskritys), okupantai, kontroliuojantys visas gyven-

tojų veiklos sritis, bet kada galėjo ištremti ištisas tautas.

Po 1918 m. perversmo komunistai Rusijoje įvedė tokį teroro režimą, kokį Europa iki tol buvo patyrusi tik XII–XIV a. įsiveržus totoriams. Atrodo, kuo daugiau žmonių buvo žudoma, tuo labiau kaito komunistų vaizduotė. Vykdamas „revoliucinį teisingumą“ milijonai žmonių buvo aukojami dėl būsimo „šviesaus rytojaus“. Tarp valdančiųjų komunistų (ne vien čekistų) pamažu įsigalėjo nuomonė, kad geriau šimtą nekaltų suimti, negu vieną kaltą paleisti. Žmogus, kuriam būdavo priklijuojama „liaudies priešo“ etiketė, atsidurdavo už įstatymo ribų, jo sunaikinimas buvo laikomas vos ne privaloma komunistine dorybe. Komunistai sukūrė tokį psichologinį klimatą, jog sugebėjo įtikinti ne tik save, bet ir dalį visuomenės, kad naikinant „liaudies priešus“ atliekamas tarsi dorovinis apsisvalymo aktas (p. 13–14).

1951 m. trėmimo operacijos „Ruduo“ operatyvinis žemėlapis, kuriame pažymėtos tremtinių ešelono sudarymo stotys, prie jų parašyti ešelono numeriai.

Lagerininkai. Iš dešinės pirmas — poetas Antanas Miškinis, nuteistas 25 metams lagerio. Kamyšlagas, Omsko sr., 1955 m.

Čekistai okupuotoje Lietuvoje Represinių struktūrų darbuotojai

Visų represinių struktūrų darbuotojai knygoje vadinami bendru čekistų vardu, nes pagrindinis šio tyrimo tikslas — parodyti komunistų partijos ir represinių struktūrų ne tik idėjinį bendrumą, bet neretai ir veiklos metodų tapatumą.

Čekistinių organizacijų buvo įvairių tipų. Karo ir pirmaisiais pokario metais labai aktyviai veikė karinė kontržvalgyba „Smeršas“. Vėliau, po 1946 m., be „Smeršo“, pagrindinės čekistinės organizacijos, siaubusios Lietuvą, buvo NKVD ir NKGB (nuo 1946 m. kovo 22 d. jos virto MVD ir MGB, komisariatai — ministerijomis). Nuo 1947 m. pradžios vadovauti karui su partizanais buvo patikėta MGB. 1948 m. pradžioje MGB turėjo per 2,3 tūkst. operatyvinių darbuotojų. Be jų, buvo dar nemažas būrys techninių, ūkinių, apsaugos ir kt. darbuotojų. MGB 1949 m. pabaigoje perėmus ir milicijos valdymą, ji tuo metu turėjo 10,5 tūkst. etatų. Operatyvininkai čekistai surinkdavo iš suimtųjų tardymo metu išgautas žinias, kitas jų žinių šaltinis — agentai, kurių iki 1952 m. buvo užverbuota per 25 tūkst. Įvairiais būdais surinktas žinias apie partizanus jie paprastai perduodavo pusiau jiems pavaldžiai čekistinei kariuomenei, kurios Lietuvoje 1944–1945 m. buvo apie 25–30 tūkst., vėliau — apie 10 tūkst., partizaninio karo pabaigoje — apie 5 tūkst. Čekistams buvo pavaldūs ir daugiausia iš vietos gyventojų sudaryti vadinamieji stribų būriai, kuriuose įvairiu laiku tarnavo nuo 10 iki 5 tūkst. žmonių. Prireikus, ypač kol Lietuvoje iki 1946 m. vidurio buvo karo padė-

tis, čekistai kovos veiksams pasitelkdavo ir reguliariąją sovietinę kariuomenę, kurios Lietuvoje buvo apie 10 divizių, t. y. apie 40–50 tūkst. karių. Čekistai šiek tiek rėmėsi ir vietiniais partiniais sovietiniais aktyvistais — partijos, komjaunimo bei sovietų valdžios įstaigose dirbančiais tarnautojais. Jie buvo ginkluoti, įvairiu laiku jų buvo apie 5–7 tūkst. Buvo ir įvairių specializuotų čekistinės kariuomenės dalinių, tarp kurių gausiausi — konvojinės ir geležinkelių apsaugos pulkai. Tai, gi Lietuvoje buvo gana daug įvairaus tipo po čekistų ir jų kariuomenės, kuri turėjo palaužti pasi-

priešinimą okupacijai (p. 23–25).

Komunistų partija Lietuvoje

Didžiąją dalį (apie du trečdalius) LKP(b) narių Stalino laikotarpiu sudarė ne lietuviai, o daugiausia iš Sovietų Sąjungos atvykę žmonės. 1946 m. iš maždaug 15 tūkst. partijos narių lietuvių buvo 22,7 proc., o 1953 m. sausio 1 d. iš 36 tūkst. partijos narių lietuvių sudarė 39 proc. Lietuvių ir apskritai negalėjo keisti netgi darbą. Partijos komitetai nuolat kišdavosi į asmeninį partijos narių gyvenimą, reikalaujavo nutraukti ryšius su kitos politinės pakraipos giminėmis.

Istojusieji į partiją tapdavo „partijos kariais“, kurių visą veiklą, pirmiausia darbinę, kontroliavo įvairaus lygio partijos komitetai. Be jų sutikimo komunistai negalėjo keisti netgi darbą. Partijos komitetai nuolat kišdavosi į asmeninį partijos narių gyvenimą, reikalaujavo nutraukti ryšius su kitos politinės pakraipos giminėmis.

Tik valdžioje esantys partijos nariai turėjo privilegijų ir galių. Išmetus iš postų, viso to netekdavo. Tai vertė partijos narius laikyti valdžios, paklusti ir pataikauti okupantams bei vykdyti tokius jų nurodymus, kurie kartais kirsdavosi su jų sąžine. Nusikaltę asmenys iš partijos būdavo šalunami, bet dažniausiai perkeliama į kitą darbą, dažniausiai tolygų.

Nors buvo propaguojamas net savotiškas bolševikinis asketizmas, partijos nariai masiškai vogė, ypač trėmimų metu. Kai kuriose apskrityse (Prienų, Kauno, Šiaulių, Ukmergės, Kuršėnų) 1948 m. buvo išvogta apie 10 proc. užpajamuotų gyvulių; niekas nežino, kiek buvo išvogta neužpajamuotų gėrybių. Bijodamas, kad visiškai neprastų ir taip menko autoriteto, LKP(b) CK partiniams darbuotojams uždraudė dalyvauti aprašant tremiamųjų turtą ir neleido jo įsigyti. Bet ir po to vagystės nesibaigė. Vagiama buvo ir per išbuožinimus.

Pamažu partijos nariai buvo apsaugoti nuo skubaus teismo persekiojimo (buvo kalbama, jog taip jiems leidžiama paslėpti kai kuriuos įkalčius). Nuo 1948 m. teisėsaugos organai juos galėjo suimti tik gavę partijos apskrities komiteto pirmojo sekretoriaus sutikimą.

Partijos nariai gaudavo daug vertingesnes maisto prekių korteles. Iki 1948 m. partijos funkcionieriai iš specialių parduotuvių gaudavo nemokamai prekių iki 1,500 rb. vertės, nuo to laiko, kai buvo panaikintas nemokamas prekių dalijimas, partiniams funkcionieriams buvo 2–3 kartus padidinti atlyginimai.

Stalino laikų komunistų partiją Lietuvoje galima vadinti beraščiu partija. Dėl aiškos politinės krypties siekiant sunaikinti Lietuvos savarankiškumą liekanas bei ją kolonizuoti, į partiją nestojo bent kiek mokslo ragavę žmonės. 1948 m. tarp

TAUTOS DVASIOS ŽADINTOJAS KUNIGAS LIONGINAS KUNEVIČIUS

Pagrindžio *Aušros* redaktorius

PROF. ONA VOVERIENĖ

„Su šventu pavydu prisimenu kunigą Lionginą, jamžinusį savo vardą *Aušroje* pačiu gūdžiausiu okupacijos laikotarpiu. Jo *Aušra* tiesė kelią Tautos atbudimui, o pats kunigas Lionginas ėjo tuo keliu ir kvietė juo eiti kitus...”

Arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius.

Elvyra Biliūtė-Aleknavičienė savo knyga *Aušros sūnus* praverė plyšelį į mums nepažįstamą paslaptinę Lietuvos dvasininkijos pasaulį, parodė, kad tame pasaulyje būta tikrų ne tik Bažnyčios, bet ir Tautos didvyrių, kovojusių už mūsų valstybės laisvę ir tautos išlikimą ir mūsų tautiečių pavergtos dvasios ir protų laisvę. Ši kova pasirodė esanti žymiai sunkesnė už kovą prieš fizinį tautos pavergimą iš išorės.

Lionginas Kunevičius gimė 1932 metų sausio 18 d. Adelės Balkūnaitės-Kunevičienės ir Petro Kunevičiaus šeimoje Alytuje. Jis buvo ketvirtas vaikas Kunevičių šeimoje. Visi vaikai šeimoje buvo auklėjami katalikiška dvasia, nuo pat vaikystės pratinami prie darbo. Visi leidžiami į mokslus. Visiems jiems savo akimis teko pamatyti tautos kančią — šviesiausių Lietuvos žmonių ir netgi jų pačių mokytojų trėmimą į Sibirą, jų vaikų, Kunevičių bendrąklasių, gaudžius verksmus, juos tremiant į nežinią. Iš Alytaus 1941 ir 1945-1952 metais buvo ištremti 152 mokytojai.

Liongino jaunystė

Kunevičių šeima artimai bendravo su kunigu Pranu Šliumpa, kuris žvitriam moksleiviui ir patarnautojui bažnyčioje Lionginui patikėdavo išsiųsti šimtus laiškų įvairiausiais adresais. Tik vėliau, kai jau kun. P. Šliumpa buvo areštuotas ir nuteistas už ryšius su partizanais, buvo suprasta, kad Lionginas tuos laiškus išsiųsdavo kaip tik partizanams. Kun. Šliumpa buvo kartą sakęs, kad Lionginas taps geru kunigu. Matyt, tie žodžiai buvo pasakyti lemtingą sekundę, nes Dievas tuos žodžius išgirdo ir juos įvykdė. Po daugelio metų ir vingiuotų kelių Lionginas tikrai pasirinko kunigystės kelią.

1943 metai Lionginui Kunevičiui buvo lemtingi: tais metais jis parašė savo pirmąjį eilėraštį, kuris buvo skirtas Visagaliui Viešpačiui. Matyt, nuo tada berniukas ir ėmė brandinti mintį apie kunigystę. Tačiau kaip suderinti priešreliginę sovietų okupaciją ir šio jaunuolio norą tapti kunigu?

Pasiryžimas įveikti visas kliūtis tame kelyje, matyt, subrendo galutinai 1945 m. pradžioje enkavedistams suėmus jo mylimus mokytojus Martyną Gavelį, Haškelių ir Alytaus I berniukų gimnazijos direktorių, eruditą, baigusį Oksfordo universitetą, Praną Purvį. Jis buvo nuteistas kalėti sovietiniuose lageriuose vien už tai, kad jo namuose per kratą buvo rasta trispalvė Lietuvos vėliava.

Liongino Kunevičiaus tuometiniai klasiokai

rinkosi tris kelius; vieni jų, nesvyruodami išėjo į miškus partizanauti ir ginti Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės; kiti, enkavedistų suvilioti galimybėmis gauti ginklą, įstojo į komjaunimą ir kartu su stribais išėjo pirmųjų žudyti; treči mintimis ir širdimi buvo su pirmaisiais, tačiau nei prie jų, nei prie antrųjų nesidėjo. Lionginas Kunevičius buvo prie trečiųjų — uoliai lankė bažnyčią, patarnavo šv. Mišiose, rašė eilėraščius, juose apdainavo Lietuvos gamtą ir žmonių, ypač artojų, darbus. Atidžiai stebėjo gyvenimą, rašė dienoraštį, tikėjosi, kad tie įrašai kada nors pravers. Tą pavasarį į partizanus išėjo daug mokytojų, tarp jų ir Mokytojų seminarijos mokytojai Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Antanas Kulikauskas, Juozas Bankevičius ir vyresniųjų klasių mokiniai: Albertas Perminas, Vladas Reklaitis, Liudas Mulerskas ir kiti, kuriuos Lionginas gerai pažinojo. 1946 m. buvo sumintas ir nuteistas už ryšius su partizanais piešimo mokytojas Vytautas Brazdžius, Alytaus saugumo kieme išniekintas rašytojo ir poeto, lietuvių kalbos mokytojo Konstantino Bajerčiaus kūnas, Mokytojų seminarija pradėta vadinti „banditų lizdu“, o jos direktorius Jonas Mičiulis, iš pradžių paliuosuotas iš darbo, vėliau ir suimtas.

Kunigų seminarijoje

1951 m. Lionginas Kunevičius, nenorėdamas pakenkti studijuojančiam jo broliui Česlovui, o taip pat ir seseriai Reginai, įstojo į Vilniaus universitetą, Istorijos filologijos fakultetą bibliotekininkystės specialybę. Čia kruopščiai studijavo marksizmą-leninizmą, lankė jo seminarus, sėmėsi literatūros ir bibliografijos žinių. Ir tik tada, kai brolis ir sesuo baigė mokslus, universitetą paliko ir įstojo į Kauno kunigų seminariją. Tai buvo 1953-ji metai. Čia dar buvo gyva bolševikų nužudyto vysk. Vincento Borisevičiaus ir kun. Prano Gustaičio, atsiskiusių bendradarbiauti su KGB, dvasia; paslapčia, bet plačiai buvo kalbama apie vysk. Teofilio Matulionio, Pranciškaus Ramanausko kančias Sibiro lageriuose, arkivyskupo Mečislovo Reinio žūtį Vladimiro kalėjime. Po ilgos pertraukos Lionginas Kunevičius čia vėl pradėjo rašyti eilėraščius. Tuo metu Kunigų seminarijoje studijavo Sigitas Tamkevičius, Ričardas Mikutavičius ir džiukas Petras Dumliauskas, kuris Lionginui buvo ypač artimas.

Ir Lionginas Kunevičius, ir Ričardas Mikutavičius seminarijoje greitai pagarsėjo kaip poetai, turintys Dangaus dovaną. 1957 metais Lionginas parašė eilėraštį „Alumnų giesmė“, kuris tapo seminaristų himnu. Jis skelbė:

Tegul meilė Lietuvos
Dega mūsų širdyse,
Vardan tos Lietuvos
Vienybė tešydų!

A U Š R A

Nr. 13 / 53,

Sumarys: 1. Gelbėjimo Lietuvą nuo alkoholio! 2. SOS! SOS! SOS! 3. Tokį mes jį pašinojome. 4. Tėvyne mana (eil.). 5. Lietuvos patriotai ir jos budeliai. 6. Pūtiena (eil.). 7. Štai jis — tarybinis humanizmas. 8. Milda (eil.). 9. Atsiminimai iš Gulago šalyno. 10. Tarybinė mafija. 11. Valdžia vengia dialogo su tikinčiaisiais. 12. Žinios (Dėstytojų korupcija).

L i t u v a

1978m. spalio

Nei ereliai į aukštumas,
Nei bitutės lankon
Neišlėks vėtrom siautėjant
Nesipriešins audroms

O ir mes juk stovėsime
Audrose qžuolais.
O ir mes juk spindėsime
Tamsoje švyturiais...

Tamsoje skambėjo kunigo ir poeto Maironio balsas: „Paimsim arklą, knygą, lyrą ir eisim Lietuvos keliu“. Po kelerių metų L. Kunevičiaus sukurta himnas seminarijoje buvo uždraustas. Jame komunistų sekretoriai įžiūrėjo kovingumo dvasią. Prasidėjo po pokario antroji kunigų represijų banga: buvo ištremtas vysk. Vincentas Sladkevičius (1959); vysk. Julijonas Steponavičius (1961), uždaryta beveik baigta statyti Klaipėdos Marijos Taikos Karalienės bažnyčia, kunigai apšmeižti ir nuteisti.

Kunigas KGB akiratyje

1958 m. kovo 23 d. Lionginas Kunevičius baigė Kunigų seminariją. Kauno katedroje šventinimus jam suteikė vysk. Julijonas Steponavičius. Palikdamas seminariją kunigas rašė:

O jei tenai, kur tiek vargų vargelių,
Nuliūdus ims raudot širdis silpna, —
Atmink draugus ir siekius tų dienelių,
O sielų vėl spindės žvaigždė šventa.

Visos liūdniausios kunigo prognozės išsipildė.

Komunistų partijos sekretoriai įžiūrėjo jame laisvą dvasią, nekaustomą baimės, tad jį mėtė iš parapijos į parapiją: 1958 m. jis pavadavo Šventėžio (Lazdijų raj.) kleboną; tais pat metais buvo paskirtas Prisikėlimo Kaune parapijos altaristuvikaru; 1960 m. Aukštosios Panemunės parapijos vikaru; 1963 m. Kapsuko (Marijampolės) parapijos vikaru; 1965 m. Didvyžių (Vilkaviškio raj.) parapijos klebonu; 1969 m. Gerdašių (Lazdijų raj.) parapijos klebonu; 1976 Būdviečio (Lazdijų raj.) parapijos klebonu; 1985 m. Lukšių (Šakių raj.) parapijos klebonu; 1991 m. Alytaus Šv. Angelų Sargų parapijos altarista. Visur jis už laisvą žodį ir parapijiečių pagarbą ir meilę buvo KGB persekiojamas ir ujamas.

Kunigo Liongino Kunevičiaus supratimu, visų žmonių dvasinio gyvenimo pagrindas yra tikėjimas. Dievas — jo credo:

*Žmogus be Dievo – tuščias šulinys.
Ir kur, žmogau, be Dievo tu nueisi?*

Lietuvis ir Dievas jo mąstyme – kaip beje, ir jau minėtų Motiejaus Valančiaus, Maironio ir kun. mons. Alfonso Svarinsko – tai neatskiriama vienvė, todėl, kol žemėje bus bent vienas lietuvis, tol joje gyvens ir Kristus.

*Lietuvoj Jis per amžius gyvuos
Jis – šviečianti saulė
Jis – oras
Jis – lapai auksinio rudens
(ten pat, p. 125)*

1972 m. kovo 19 d. pasaulį išvydo Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika, atlikusi didžiulį vaidmenį lietuvių dvasinio atgimimo kelyje. 1972-1983 metais ją redagavo kunigas Sigitas Tamkevičius. Jį suėmus – redagavimą perėmė kun. Jonas Boruta. Tais pačiais metais Lietuvą sukrėtė Romo Kalantos auka. Sustiprėjo režimo represijos. Buvo suimti Petras Plumpa, Virgilijus Jaugelis, Nijolė Sadūnaitė ir kiti. Kunigas Lionginas jau senokai buvo KGB akiratyje: dėl jo patriotiškų pamokslų jis buvo akylai sekamas. Nepaisant to, jis aktyviai įsijungė į *LKB kronikos* platinimą.

1975 m. kun. Pranas Račiūnas, visą savo laisvalaikį, likusį nuo kunigystės reikalų, skyręs Lietuvos valstybės ir Bažnyčios istorijos studijoms, ir į jas, kaip niekas kitas to meto Lietuvoje, įsigilinęs suvokė svarbiausią rusiškojo komunizmo principą, aprobuotą ir visu šimtu procentu pasitvirtinusi ir iki šiol veikiantį Lietuvoje: „Kada Rusijos imperatorė Jekaterina II paklausė žymų Prancūzijos laisvamanį filosofą Volterą, kaip sunaikinti maištaujančią Lietuvą, jis atsakęs trimis žodžiais: nukatalikinti, demoralizuoti, nutautinti“ (ten pat, p. 129).

Taigi, norint lietuvių tautą išgelbėti nuo sunaikinimo, reikėjo imtis priešingų priemonių: ją sukatalikinti, pakelti jos dorovę ir tautinį susipratimą, kovojant ne fizine jėga, bet dvasinės kovos priemonėmis (ten pat, p. 129).

Pogrindžio Aušra

Kun. Račiūno idealas buvo vysk. Motiejus Valančius, Lietuvos atgimimo žadintojas, ir carinės Rusijos okupacijos metu dr. Jono Basanavičiaus leista *Aušra*. Kun. P. Račiūnui ir kilo mintis atnaujinti *Aušrą* ir ją leisti pogrindyje.

1975 m. spalio mėnesį pasaulį išvydo katalikiškas patriotinis leidinys *Aušra*, *LKB kronikos* sesuo. Abu laikraščius redagavo kun. Sigitas Tamkevičius ir jame dirbo tie patys bendradarbiai: kun. Kazimieras Ambrasas, Elena Šuliuskaitė, Ona Virginija Kavaliauskaitė ir kiti. *Aušros* įvadiename vedamajame buvo rašoma:

„Beveik po šimto metų vėl iš naujo pasirodo *Aušra*. Lietuvos istorija tarsi pasikartoja, — carinė okupacija pasikeitė į tarybinę. Iš naujo iškilęs pavojus lietuvių tautos egzistencijai. Pavojuje atsidūrė ypatingos dvasinės vertybės: tikėjimas, dora, kalba, literatūra ir visa lietuviškoji kultūra... Šiandien stengiamasi nutylėti didvyriška Lietuvos praeitis. Nenuostabu, kad mūsų mokyklose

taip mažai vietos skiriama senovės Lietuvos istorijai, taip skurdžiai leidžiama istorinė literatūra ir ta pati cenzorių yra negailestingai žalojama, o prieš karą išleisti Lietuvos istorijos vadovėliai rūpestingai naikinami...“

Mažai kas tinkamai rūpinasi ir Lietuvos ateitimi, ypač jos dvasinės kultūros vertybėmis. Tautos dėmesys ir jėgos nukreipiamos tik į medžiaginės kultūros kėlimą – į gamyklas, planus, sportą, o dvasinės kultūros dirvonai užleidžiami. Ištįsusią, materialinėmis gėrybėmis besisotinančią ir girtuokliaujančią tautą nesunku nutautinti ir sunaikinti.

Mūsų tautą reikia pažadinti iš dvasinio miego. Maironio žodžiais reikia naujo Vaidevučio... Šito uždavinio ir imasi iš naujo atgaivinta *Aušra* (ten pat, p. 132-133).

* * *

Ar ne tokią pačią, tik, gal dar baiesnę tikrovę tautiško požiūriu, turime ir šiandien. Tik kur Vaidevutis? Ir kur *Aušra* šiandien?

O tada, dar sovietinės okupacijos metais dar būta ir pasiaukojimo, ir žmonių pasiruošusių aukotis Lietuvos išlikimo labui: *Aušra* buvo leidžiama, kaip ir *LKB kronika*, Simne. Mašinėle ją perspausdindavo dvi drąsios moterys: Jūlytė Juškauskaitė ir Genutė Eugenija Dainauskaitė. Naujoji *Aušra* tęsė senosios numeraciją, kėlė ir tuos pačius uždavinius – prikelti istorinę atmintį, puoselėti tautinę vienybę, propaguoti gimtąją kalbą. Spausdinama ji buvo nedideliu tiražu, tačiau kartu su *LKB kronika* pasiekdavo Vakarus ir iš čia per „Laisvosios Europos radiją“ ir „Amerikos balsą“ pasiekdavo Lietuvą. Čikagoje *Aušra* buvo leidžiama 750 egzempliorių tiražu ir platinama visoje Amerikos lietuviškoje diasporoje.

Aušra pasiekė kunigą Lionginą Kunevičių Gerdašiuose. Ir jis, kaip kadaise Vincas Kudirka išvydęs Jono Basanavičiaus *Aušrą*, negalėjo nuo *Aušros* atitraukti akių, perskaitė nuo pirmos eilutės iki paskutinės kelis kartus, vos ne mintinai išmoko, ir, kaip rašo knygos autorė, „o lūpos tyliai kartojo: 'Nepasiduoti... Kelti... Budinti'“.

1976 metais kun. L. Kunevičius vėl keliamas į naują parapiją – šį kartą į Būdvių, Lazdijų rajonę. Jis jau turi KGB jam suteiktą sekamo objekto slapyvardį „Mistikas“, ir čia jis apsuptas tankiu KGB šnipų voratinkliu, kuriam vadovauja KGB specas iš Kauno „Leonas“. Atrodė, kad kunigas net ir pajudėti negali. Tačiau, kaip tik tada Būd-

vietyje, paprašytas kun. S. Tamkevičiaus jis ima redaguoti *Aušrą*. 1977 m. vasario 16 d. išėjo jau jo redaguotas 45-tasis *Aušros* numeris ir nuo tada kun. L. Kunevičiaus redaguojami išėjo 61 *Aušros* sąsiuviniai.

1980-1983 m. per Lietuvą nusirito nauja represijų banga: buvo suimti ir nuteisti disidentai: V. Skuodis, G. Iešmantas, P. Pečeliūnas; 1983 m. – kun. Alfonsas Svarinskas ir kun. Sigitas Tamkevičius. O *LKB kronika* ir *Aušra*, kaip buvoėjusios, taip irėjo; pasiekdavo Vakarus, o iš ten radijo bangomis ir Lietuvą. *Aušra* skatino lietuvių tautą nepasiduoti, priešintis dvasios ir proto naikinimo bangai; ugdė viltį sulaukti laisvės ryto. Joje savo straipsnius publikavo ne tik kunigai ir vienuolės, bet ir visi disidentai. Dažnas svečias *Aušros* puslapiuose buvo Antanas Terleckas, Antanas Patackas, Lionginas Kunevičius, pasirašinėjęs įvairiausiais slapyvardžiais. Tų straipsnių bibliografiją, deja, *Aušros* redaktorius, išsinešęs išeidamas į Amžinąją tylą 1994 m. vasario 28 d., paaukojęs paskutiniąsias savo šv. Mišias Alytaus Šv. Angelų Sargų bažnyčioje. Jos šventoriuje jis ir palaidotas. 1999 m. kun. Lionginas Kunevičius (po mirties) buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus 4-jo laipsnio ordinu.

Aušros sūnus

Elvyros Biliūtės-Aleknavičienės knyga *Aušros sūnus* primena, kad mūsų komunistinio gaivalo pavergtos proto visuomenėje nėra veiksmingesnio būdo žadinti tautos protą ir širdį, už įtaigų ir nuširdų žodį. Antroji rašytojos atskleista dvasinio atgimimo reiklė savybė – tai kovojanti dvasia. Tik kovojantis ir pats savo dvasioje laisvas žmogus gali išlaisvinti kitą žmogų iš pavergtos proto vergijos, padėti jam susigrąžinti tikėjimą savo tautos kūrybingumu, jos valia ir galia. Miegantis protas – tai mirtis, žmogui, jo šeimai, jo tautai... ir jo valstybei. Kun. Lionginas Kunevičius, kaip ir jo pirmakiai kunigai, Motiejus Valančius, Antanas Mackevičius, Maironis bei amžininkai S. Tamkevičius, A. Svarinskas, J. Zdebskis, savo pasiaukojančia veikla ir net gyvybės kaina pastatė aukščiausią paminklą ne tik Lietuvos valstybei, bet ir tikėjimui, išaukštino Lietuvos kunigus, kaip narsiausius savo tėvynės patriotus ir mokytojus, ir paliko jiems įpareigojimą:

*Tik sparnams kunigų
Nevalia bot audrų.
Reikia vesti minias į Tėvynę.*

ROMANO KONKURSAS

Draugo dienraštis skelbia romano konkursą.

Konkurso sąlygos:

konkursui siunčiami tik tie romano rankraščiai, kurie dar nebuvo skelbti, spausdinti.

Rankraščiai, ne ilgesni kaip 300 psl., turi būti parašyti mašinėle ar kompiuteriu lietuviškai.

Romaną pasirašyti slapyvardžiu.

Atskirame voke parašyti pavardę, vardą, telefoną.

Voką užklijuoti ir ant jo parašyti slapyvardį, kartu su rankraščiu atsiųsti šiuo adresu:

**Draugas (Romano konkursui),
4545 W. 63rd Street,
Chicago, IL 60629 USA.**

Rankraščiai nebus grąžinami. Todėl prašoma pasilaikyti kopiją.

Rankraščiai turi pasiekti *Draugą* iki 2008 m. balandžio 30 d.

Draugas pasilieka teisę atsiųstą romaną ar jo dalį spausdinti dienraštyje.

Romano tema: laisva, neapibrėžta.

Premijos dydis: 2,000 dolerių.

Mecenatai: Jim ir Gražina Liautaud.

Arklio Dominyko kelionė į žvaigždes

PASAKA SUAUGUSIEMS (3)

Pasakoja Vytautas V. Landsbergis

Ilustracijomis lydi dail. Zita Sodeikienė

DOMINYKAS MERKURIJUJE

Atsidūręs Merkurijoje, Dominykas atidžiai apsidairė – aplink, kiek tik akys mato riogsojo didžiulės akmenų krūvos. Ant kiekvienos jų buvo nupiešta po rodyklę, rodančią į kitą krūvą. Dominykas suraukė kaktą:

— Čia kažkoks slaptas žaidimas, skirtas į Merkurijų atklydusiems keliautojams... Reikia eiti pagal tas rodykles, kol ką nors rasiu. Gal kokią pilį ar stebuklingus požemius?..

Pakraipė galvą Dominykas ir nubildėjo. Laksė uždusęs nuo krūvos prie krūvos — tačiau jokių pilių anei požemių keliautojas čia nerado. Nulėkęs prie horizonto boluojančio akmenų kalno, čia ir vėl rasdavo rodyklę, rodančią į kitą, paskui į dar kitą akmenų krūvą... Galų gale Dominykas pavargo ir uždusęs sustojo.

— Aliooo! Ar Merkurijoje yra gyvų sutvėrimų? O gal kas nors iš manęs čia šaiposi?..

Netrukus vėjas iš tolumos atnešė švelnius — tarsi lyros ar kanklių garsus! Dominykas sukluso — nejaugi vaidenasi? Bet aplink arklių tvyrojo vien kosminė tyla...

Paslaptingiems garsams išgaravus, keliautojas ir vėl sušuko:

— Aš vienišas keliautojas arklys Dominykas iš Žemės! Keliauju į žvaigždes! Gal kas nors man maloningai pasakytų — ar teisinga kryptimi aš judu?

Vėl dvelktelejo keistasis Merkurijaus vėjas ir vėl pasigirdo tie patys paslaptingi muzikos garsai...

Dominykas sumetė, kad šios planetos šeimininkas tikriausiai yra muzikantas. Tik kodėl jo niekur nesimato? Gal jis labai drovus ir užduras? Gal gėdijasi arklių?

— Nebijokit manęs, nesigėdinkit, — kreipėsi jis į nematomą muzikantą, — pasirodykit, man jūsų muzika labai patinka!

Pūstelėjo nugaron vėjelis ir atsukęs Dominykas išvydo virš Merkurijaus skriejantį barzdotą

seneliuką su lyra rankoje.

— Jūs nuostabiai grojate, — linktelėjo arklys skraidančiam muzikantui, — tik kodėl slapstotės nuo manęs?

Aš niekur nesislapstau, arkliuk, — draugiškai pasisveikino senukas, praskriejo su lyra palei arklio nosį ir pridūrė, — pamatęs, kad tu atkaukši į Merkurijų, turėjau kuo skubiausiai susiderinti savo instrumentą... Matai, aš visada svečius pasitinku su muzika!

— O kodėl su muzika? — stebėjosi atvykėlis.

— Gal negirdėjai senos kosminės patarlės — „svečias į namus, Dievas į namus!“ — paaiškino muzikantas, — smagu, kad atvykai į mano planetą! Sakykit, ko pageidautum? Svečio noras — man įsakymas!

Arklys tik dabar pamatė, kad keistasis skrajūnas avi stebuklingais, plunksnuotais batais. „Šių batų pagalba seneliukas tikriausiai ir skraidu“ — pakinkavo galva baltasis keliautojas.

— Atleiskit, gerbiamasis, ar negalėčiau pasiimtuoti jūsų batais? — paprašė Dominykas, — jei neklystu, jie stebuklingi?...

Prašom, apsiuokit, — iškart sutiko seneliukas, apsuko kilpą ore ir nutūpė ant planetos paviršiaus, šalia Dominyko. Nusiavė batus ir padavė arkliui:

Negaliu gi svečio prašymo neišpildyti! Paskui, neduok Dieve, Dievas nubaus...

Tik būk atsargus, nes šie batai pašėlusiai greitai skraidina!

Apsiavė Dominykas plunksnuotuosius batus ir pajuto, tarsi jo viduje būtų įsijungęs raketos variklis. Atsispyrė nuo Merkurijaus paviršiaus ir nulėkė švilpdamas it kometa. Karčiai tik plakėsi į visus šonus, uodega plaikstėsi it vairsas. Netrukus Dominykas pajuto, kad sukiojant uodegą galima keisti skridimo kryptį...

Skriejo jis virš dykumų, paskui virš keistų akmeninių kalnų su rodyklėmis. Iš viršaus Dominykas pamatė, kad tos kalvos yra tuščiavidurės, o jų vidury — eilės tvarkingų lentynų, nuo apačios iki

viršaus prigrūstos knygų. „Gal tai — slapta kosminė biblioteka, kur milijonuose knygų ir yra sukauptas Kosminis Protas?“ — svarstė skrisdamas Dominykas.

Skrendančiam Dominykui tik vėjas švilpė pro ausis — greitis buvo toks milžiniškas, kad arklys nė nepastebėjo, kaip porą sykių apskriejo Merkurijaus planetą ir vėl nusileido šalia arfa grojančio seneliuko.

DOMINYKAS MERKURIJAUS BIBLIOTEKOJE

Tai išgirdęs smalsusis Dominykas pastatė ausis — apie kokius įrašus paslaptingasis Merkurijus šneka? Gal tai ir yra Kosminis Protas, apie kurį kelionės metu išsiaiškinti prašė rugiagėlė?

Atleiskit gerbiamasis, apie kokius įrašus jūs kalbate? — mandagiai pasiteiravo Dominykas, — ir kokiose bibliotekose jie saugomi?

— Skrisdamas turėjai iš viršaus matyti, — ranka mostelėjo seneliukas. — bibliotekos įrengtos tuose akmeniniuose Merkurijaus kalnuose?

— Merkurijau, o gal tose knygose ir yra surašytas Kosminis Protas? — smalsavo atvykėlis, — visų mūsų likimai?

— Taip, beveik atspėjai, Dominykai! Vos tik Žemėje užgimsta koks nors žmogus, vabalas ar arkliukas, mes iškart pradedame rašyti jo Gyvenimo knygą.

— Ir ką gi jūs ten surašote?

— Joje būna surašyta viskas, ką jis darė praeituose gyvenimuose, ką tikriausiai darys ir šiame...

— Kaip tai „tikriausiai“?

— Yra taisyklės, pagal kurias labai lengva nuspėti, kaip ir kas bus. Jei tarkim, tu praeity ką nors nužudei, tai ir pats kada nors būsi nugalybtas... Jei apvogei, tai ir pats būsi apvogtas.

— Ir ką — viso to nebeįmanoma pakeisti? — pasibaisėjęs pralemeno Dominykas ...

— Įmanoma... Jei žmogus tai supranta ir ima gailėtis savo praeities nuodėmių, ima daryti gerus darbus — tų nelaimių galima ir išvengti. Tada mes knygoje įrašus pataisome ir jis gyvena toliau sau laimingai.

O kaip tuos negerus darbus galima išsitaisyti? — suglumęs vis klausinėjo Dominykas.

Jau pasakiau — gerais darbais! — pabaigė aiškinimą Merkurijus ir ėmė autis plunksnuotus batus.

— Palaukit, neišskriskit dar, — ėmė prašyti Dominykas, — jei aš teisingai tamstą supratau, tai tose bibliotekose turėtų būti ir mano Gyvenimo Knyga — ar ne taip?

Taip, — pritarė Merkurijus, jau kybodamas ore.

Gal galėčiau nors truputį pavartyti, paskaitinėti savo Gyvenimo Knygą, — maldavo smalsusis arklys, — norėčiau sužinoti, kas manęs laukia ateityje!

Na gerai, — sutiko senis, — risnok paskui mane, leisiu pavartyti tavo Gyvenimo knygą. Bet neilgai — tik kokias penkias kosmines minutes, nes daugiau laiko neturiu!

Pasakė tai Merkurijus ir nuskriejo kalvuotos planetos paviršiumi link artimiausios akmenų krūvos. O paskui jį nudundėjo žinių trokštantis Dominykas.

Prijojus prie paslaptingo kalno, prasivėrė akmenų siena ir Dominykas su skraidančiu senuku atsidadūrė milžiniškos bibliotekos viduje. Apsidairė arklys — lentynos nuo grindų ligi dangaus buvo nukrautos knygomis.

Merkurijus priskrido prie eilės knygų, ant kurių buvo užrašyta „Arkliai“. Knygos buvo surūšiuotos abėcėlės tvarka — pradžioje buvo Antanai, Augustinai, Aleksandrai, paskui Baliai, Boleslovai ir Baltramiejai, už jų Citronai, Čigonai ir galų gale prasidėjo arklių kartoteka, kurių vardai prasideda raidele „D“.

Štai, jau radau, — apsidžiaugė skraidantis seneliukas ir ištraukė knygą, ant kurios viršelio nupieštas ganėsi baltas arklys ir buvo užrašyta „ARKLYS DOMINYKAS. LIETUVA. ŽEMĖ“

Paėmė virpančiom kanopom Dominykas savo Gyvenimo knygą ir ėmė vartyti.

Susijaudinęs vargšelis net suprakaitavo — viskas joje buvo surašyta, ir geri, ir blogi darbai! Rado joje ir tai, kaip neklausydavo močiutės Domicėlės ar meluodavo tėveliams! Susigėdęs Dominykas net paraudo.

Tačiau tuoj pat lengviau atsiduso, radęs aprašytus ir geruosius savo darbus. Buvo čia išvardintas ir rugiagėlės pasodinimas, ir varlių globojimas, ir kupranugariuko bei beždžionėlės išgelbėjimas Afrikoje... Ir viskas dailiais piešiniais išpiešta, o šonuose Merkurijaus pažymiai — kiek balų už kokį poelgį yra skiriama. Už gerus darbus — iki plius dešimties, už blogus — iki minus dešimt.

Kam šitie vertinimai? — pasiteiravo Dominykas virš galvos kybančio Merkurijaus, — gal čia mano gyvenimo pažymių knygelė?

Merkurijus priskrido prie pat Dominyko ausies ir sušnibždėjo:

Taip... Pasibaigus gyvenimui kiekvienam gyviui yra išvedamas trimestras. Tie, kurie baigė plusiniais pažymiais, gali atgimti tuo, kuo tik panorės... Jie gali pasirinkti net vietą ir atgimti tose žvaigždėse ar planetose, kur tik jiems patiks...

O tie, kurie blogai elgėsi, kurie nepasimokė iš savo klaidų ir nepasitaisė, yra paliekami antriems metams. Jie vėl grįžta į Žemę, tik tąkart jau su jais bus elgiamasi taip, kaip praeitą gyvenimą jie elgėsi su kitais...

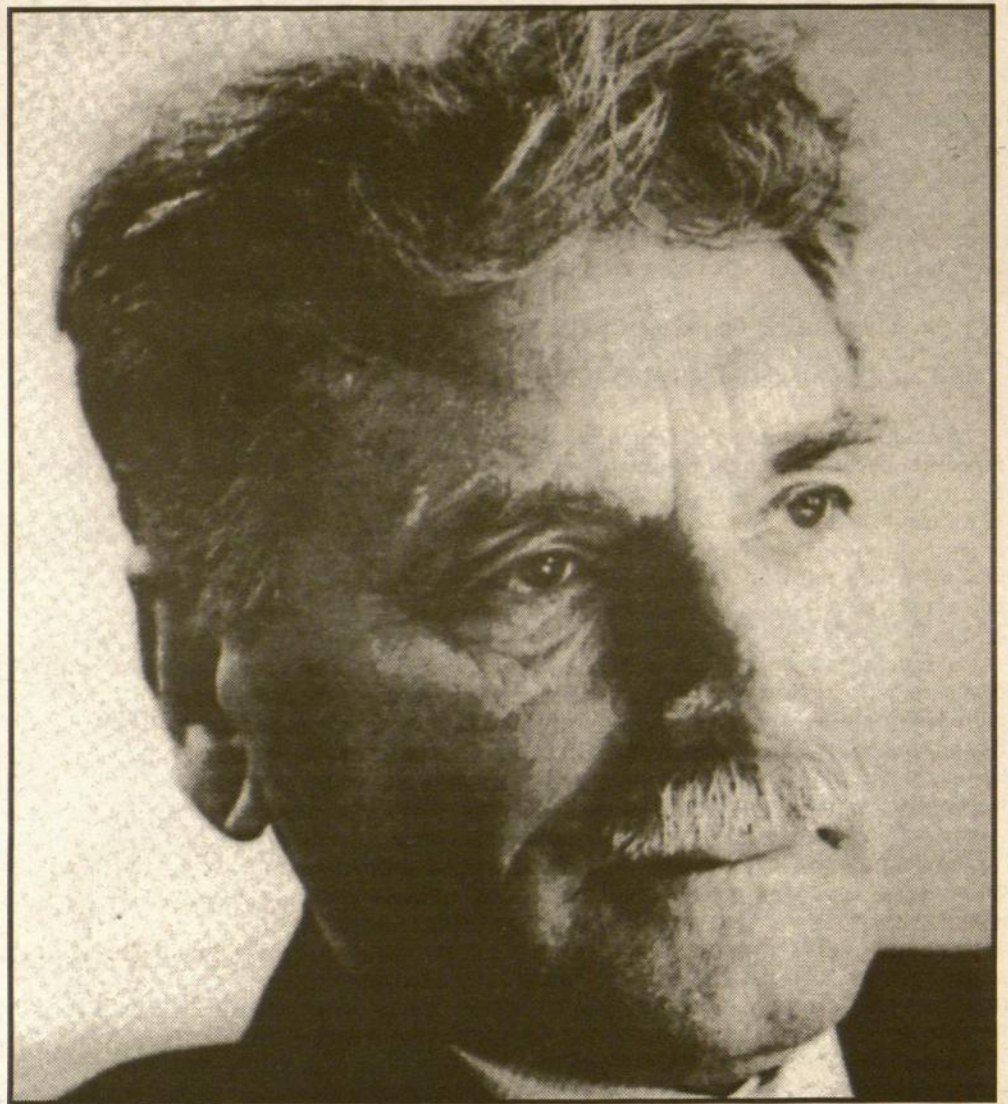
— Nieko sau, — išsigandęs sumurmėjo Dominykas ir nusprendė, kad iki mokslo metų pabaigos reikia pasistengti atlikti kuo daugiau gerų darbų...

Ir nutarė Dominykas dar pažvelgti į paskutiniuosius knygos puslapius — kas gi laukia jo ir rugiagėlės ateityje? Atsivertė Gyvenimo knygos pabaigą ir mato nuostabų piešinį — juodu su rugiagėle, pavirtę angelais, plevėna tarp dangaus ir žemės. Ir rūpinasi visais nelaimės ištiktais Žemės gyventojais...

— Na, brolyti, laikas jau tau keliauti, — netikėtai ištare Merkurijus ir brūkštelėjo pirštais per savo stebuklingąją lyrą, — lik sveikas, keliautojau, kaukšėk toliau — į kitą planetą, į Marsą! O aš liksiu čia — turiu padirbėti su kitų Žemės gyventojų likimo knygomis. Surašyti jų gerus ir blogus darbus.

Palydėjo keturkojį svečią bibliotekininkas Merkurijus iki bibliotekos durų, išleido mandagiai laukan... Ir durys tyliai už Dominyko nugaros užsivėrė. ■

Baltoskandijos renginiai Juozui Eretui

Juozas Eretas

Baltoskandijos akademija, veikianti Panevėžyje (vadovas — filologijos daktaras Silvestras Gaižiūnas), pastovų dėmesį skiria vienam didžiausių tarpukario Lietuvos mokslo ir visuomenės veikėjui Juozui Eretui (1896-1984). Turbūt ši kultūros institucija yra padariusi daugiausiai, kad šio įžymaus vyro vardas neišbluktų iš mūsų tautiečių atminties. Eretas nėra vienintelis svetimšalis, pamilęs Lietuvą, su meile ir įkvėpimu dirbęs jos žmonių gerovei, bet kad jis yra vienas ryškiausių, tai — nenuginčijamas faktas.

Gegužės 11-ąją Baltoskandijos akademija vėl pakvietė grupelę inteligentų dalyvauti tarptautinio kolokviumo, „skirto literatūros ir meno įtakoms, vertimams, migruojantiems siužetams, kultūriniais dialogams tarp Šiaurės ir Pietų“, kuriame buvo aktualizuojamos Juozo Ereto idėjos, jo kūriniai, jo kultūrinė, visuomeninė veikla. Žinome, kad ir patsai J. Eretas buvo vienas žymiausių lietuvių germanistų, kultūrinių ir literatūrinių ryšių tyrinėtojas. Tai buvo baigiamoji kolokviumo sesija. Atvykusieji dalyvavo įdomios parodos „Juozas Eretas Bazelyje“ atidaryme. Kauno Maironio literatūros muziejaus direktorės pavaduotoja Raminta Antanaitienė perskaitė pranešimą „Juozo Ereto asmenybė ir veikla“, daugiau sudodama prie jo biografinių faktų. Istorijos dr. Aldonos Vasiliauskienės pranešimas „Juozas Eretas — dvasingumo puoselėtojas“ turėjo platesnį užmojį — įrodyti, kas gi taip traukė Eretą prie lietuvių, kodėl Lietuva jam tapo antrąja tėvyne? Lemiamu faktoriumi Ereto pasirinkime tapo lietuvių dvasingumas, religingumas, visų pirma pasireiškęs jam jaunystėje sutikto Mykolo Ašmio asmenyje. Šio jauno lietuvių patrioto testamentiniai žodžiai tapo Eretui kilniu įsipareigojimu dirbti Lietuvai. Pranešėja aptarė plačiąsą šveicaro-lietuvių veiklą, įrodydama, jog kiekvienos veiklos šakos Eretas imdavosi su toliaregiška įžvalga: pavyzdžiui, matydamas, kad inteligentai nelabai stoja į Lietuvos savanorius, jis ėmė ir įstojo ir tokiu savo pavyzdžiu uždegė ne vieną vyrą. Ereto įkarščio neatšaldė nei kai kurių lietuvių abejingumas, įtarumas, nei jo paties uždarymas keletą mėnesių smetoniniame kalėjime... „Juozo Ereto minėjimas yra priminimas mums, kad turime ryškių asmenybių, į kurias galime lygiuotis, kuriomis galime remtis šiandieninėje kovoje už dvasingumą, už tautos išlikimą,“ — sakė dr. A. Vasiliauskienė.

Kauno apskrities viešosios bibliotekos atstovė Vida Korn savo trumpame pranešime aptarė Juozo Ereto metus, pragyventus Kaune, o taip pat supažindino su savo bibliotekos renginiais, skirtais Juozo Ereto 110-osioms gimimo metinėms. Tėvo gimtadienio minėjime dalyvavo ir sūnus Juozas, dukra Julija, atvykę iš Šveicarijos. Kaune, name, kuriame gyveno Eretas (Jakšto 2), atidengta atminimo lenta. Ši biblioteka didžiuojasi dar ir tuo, kad turi 12 knygų su J. Ereto autografais...

Sesijos pabaigoje dr. Silvestras Gaižiūnas pristatė Juozo Ereto straipsnių rinktinę *Kultūra. Švietimas. Religija*, apibūdino jos sudarymo principus. Nelengva buvo atrinkti Ereto straipsnius šiai knygai, kadangi mokslininko, kultūros, visuomenės veikėjo kūrybinis palikimas yra labai didelis. S. Gaižiūnas mano, kad būtų galima išleisti dvylikos tomų Juozo Ereto raštų. Šią Ereto straipsnių rinktinę Baltoskandijos akademija pristatinės ne tik Lietuvos centruose, bet ir periferijoje.

ALFREDAS GUŠČIUS

KOMUNISTŲ IR ČEKISTŲ PASTANGOS PALAUŽTI LIETUVIŲ TAUTĄ

Atkelta iš 3 psl.

LKP(b) CK nomenklatūroje buvusių jos pačios 369 darbuotojų tik 6 buvo baigę aukštąjį mokslą. 1951 m. tarp 2,137 respublikos vadovaujančiųjų partinių ir sovietinių darbuotojų tik 4 proc. turėjo aukštąjį išsilavinimą, o net 30 proc. — pradinį. 1951 m. iš 94 partijos rajonų komitetų pirmųjų sekretorių tik du buvo su aukštuoju išsilavinimu. Žemesniuose sluoksniuose padėtis buvo dar tragiškesnė.

Šiokių tokių nesutarimų, daugiausia dėl pelningesnių postų, kildavo tarp lietuvių ir rusų. Tačiau reikšmingiausi nesutarimai virė LKP(b) CK biure tarp daugumos palaikomos ortodoksinių A. Sniečkaus ir daug įžvalgesnio J. Paleckio, kurį retkarčiais palaikydavo M. Gedvilas. Kai kuriuose plenuose vos ne visas laikas būdavo skiriamas J. Paleckio puolimui, jo kaltinimui.

A. Sniečkaus vadovaujamas LKP(b) visą laiką buvo ištikima VKP(b) CK. Buvo tik vienas žymesnis partijos gretų valymas, kuris įvyko 1946 m. Kauno mieste, kai iš Maskvos atvykusi VKP(b) CK komisija „išvalė“ miesto partijos komitetą, atleisdama ir jo pirmąjį sekretorių, LKP(b) CK biuro narį J. Grigalavičių.

Kadangi partijos narių buvo ne tiek jau daug, okupantams remti buvo sukurta neformali karinė jėga, vadinamieji ginkluoti sovietiniai partiniai aktyvistai (nuo 1948 m. juos pradėjo keisti kaimų ginkluoti aktyvistai). Tuose ginkluotose būriuose greta komunistų ir komjaunuolių buvo ir nepartinių, daugiausia tarnautojų, kurie irgi buvo įtraukti į visus okupantų nusikaltimus, ypač trėmimus ir valstiečių suvarymą į kolūkius (p. 284–286).

Komunistų ir čekistų bendradarbiavimas

Represines struktūras ir partijos komitetus bendradarbiauti vertė to paties tikslo siekimas — įtvirtinti okupacinį režimą.

Iš esmės buvo toks darbų pasiskirstymas: čekistai teroru slopino pasipriešinimą, o partijos komitetai propagandos ir agitacijos priemonėmis slopino norą priešintis. Tačiau neretai ir partiniai funkcionieriai su ginklu rankoje terorizavo žmones, o čekistai tapdavo agitatoriais, taigi pasikeisdavo pareigomis.

Bendradarbiavimui pagrindą klojo ir tai, jog dauguma komunistų Lietuvoje Stalino laikais buvo rusai, jie sudarė daugumą ir partijos komiteuose. Tarp čekistų rusų buvo per 80 proc.

Ypač glaudžiai bendradarbiavo represinių or-

Panevėžio rajono partizanai.

ganų vadovybė ir A. Sniečkus. Tarp jų buvo visiškai pasitikėjimo atmosfera. A. Sniečkus savo nurodymais dažnai skatindavo čekistų veiklą.

Tuo tarpu apskričių (rajonų) lygmeniu bendradarbiavimas ne visur buvo glaudus. Ten, kur santykių netemdė kova dėl valdžios ir asmeninės ambicijos, kur partijos komitetų pirmieji sekretoriai yra buvę politrukais ar čekistais.

Maždaug nuo 1946–1947 m. represinės žinybos turėjo partijos komitetams pranešinėti apie jų rengiamas operacijas, tačiau ne visada tą darė, dažniausiai dėl aplaidumo. Todėl apie tai nežinodami į čekistinės kariuomenės ugnį neretai patekdavo sovietiniai partiniai aktyvistai, tuo pačiu metu kaimuose vykdė savo akcijas.

Partiniai funkcionieriai ir čekistai ypač glaudžiai bendradarbiavo 1945 m. per vadina- mąjį legalizacijos vąj, kai iš miškų išėjo kelios dešimtys tūkstančių nuo

ėmimo į kariuomenę besislapstančių vyrų ir keletas tūkstančių partizanų. Partijos komitetai agitavo, o čekistai įformindavo legalizavusius asmenis, išduodami jiems dokumentus. Neretai tie vyrai būdavo ir verbuojami.

Siekdamas represinių struktūrų kadrus su- lietuvinti ir taip padaryti juos efektyvesniais, o per ten įdarbintus savus žmones daryti įtaką čekistų veiklai, LKP(b) CK nuolat reikalavo kai kuriuos partinius darbuotojus perkelti į MGB apskričių skyrius, valsčių poskyrius ir net į LSSR MGB ministeriją. Tik menkos partinių darbuotojų lietuvių pajėgos trukdė tam procesui.

Partijos komitetai ir MGB skyriai bei poskyriai glaudžiai bendradarbiavo tais atvejais, kai čekistams trūkdavo duomenų kurį nors žmogų pasodinti į kalėjimą, tačiau tiek jie, tiek partijos komitetai nenorėdavo, kad tas žmogus eitų tam tikras pareigas, turėtų tam tikrą socialinį statusą. Tokiu atveju nepageidaujamas asmuo būdavo atleidžiamas iš darbo be jokių perspektyvų jį dirbti vėliau. Tą žmogaus sunaikinimo darbą dirbo partijos komitetai (valstybė buvo vienintelė darbdavė, netekus darbo, kitur jo gauti buvo neįmanoma, nes reikėjo charakteristikos iš ankstesnės darbo vietos).

Ne visose apskrityse (rajonuose) čekistai partiniams organams pranešdavo apie ketinimą suimti vieną ar kitą žymesnį žmogų. Tuo tarpu Vilniuje subordinacija maždaug nuo 1947 m. buvo išlaikoma visada. Norėdami suimti žymesnį žmogų, čekistai atsiklausdavo leidimo savo viršininkų Maskvoje ir LKP(b) CK (p. 362–363) ■

Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio apygardų žemėlapis 1949–1950 m.